

Araştırma-İnceleme

**GUY DE MAUPASSANT'IN *DAĞ OTELI* ÖYKÜSÜNDEKİ
UZAMA GÖSTERGEBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM**

*“Uzam, bilemezsiniz siz,
dışarıdaki o korkunç içerdelik,
gerçek uzam işte budur.”*
Henri Michaux, L'espace
aux ombres

Özge SÖNMEZ¹

Öz: Öykü, geçmişten günümüze, yazınsal bir tür olarak okuyucuların ilgi odağı, dilbilimcilerin, göstergebilimcilerin araştırma nesnesi olmuştur. Birçok kuram ve araştırma yöntemine göre incelenen bu ürünlerin ortak noktası, “anlatı kişileri”, “uzam” ve “zaman” öğelerini içlerinde barındırmalarıdır. Bu çalışmada ünlü Fransız öykü yazarı Guy de Maupassant'ın 1886 yılında yazdığı *Dağ Otel*i öyküsünde uzamın yerini ve işlevini ortaya konmaya çalışılmaktadır. Uzam anlatılardaki anlam üretim sürecinde önemli bir role sahiptir. Anlatının diğer öğeleri olan “zaman” ve “anlatı kişileri” ile anlam ilişkisi içerisinde. Anlatıda uzamı incelerken, bu öğenin öyküde kullanılan “zaman”la ve anlatı “kişi”leriyle olan ilişkileri, bu ilişkilerde nasıl bir konuma yerleştiği, onları nasıl değiştirdiği ve onlar tarafından nasıl değiştirildiği değerlendirilmektedir. Buradaki dayanak noktamız, anlam üretiminde karşıtlıkların incelenmesini temel alan göstergebilimsel yöntemdir. A. J. Greimas'ın öncülüğünü yaptığı göstergebilim kuramı, yazınsal ürünlerdeki anlam üretim sürecinin hem yüzeysel yapıda, hem de derin yapıda inceleyen bir yöntemdir. Bu yöntemin anlam üretimini karşıtlıklar üzerinden incelemesi, çalışmamızın ana noktasını oluşturan “uzam” öğesine ait değerleri detaylı bir şekilde ortaya koyacaktır. Bu değerleri sınıflandırmak, birbirleriyle olan anlam ilişkilerini çözümlmek ve öykünün bütünsel anlamına kattıklarını görmek açısından göstergebilim yöntemini kullanmanın gerekli olduğu düşüncesindeyiz. Bu öğenin, öyküdeki anlam katmanlarını oluşturmadaki rolü göz önünde bulundurulduğunda, çalışmamızın edebi metin türlerinde anlam oluşumu

¹ Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı. ozge.sonmez@deu.edu.tr

ve ilişkilerini inceleyen araştırmacılara da dayanak olacağı düşüncesindeyiz.

Anahtar Sözcükler: Göstergebilim, Uzam, Anlatı, Fantastik Öykü.

A SEMIOTIC APPROACH TO SPACE IN THE STORY MOUNTAIN HOTEL BY GUY DE MAUPASSANT

Abstract: The story, from past to present, as a literary genre, has been the focus of attention of the reader, and object of research, linguists, semioticians. The common point of the products, which are examined according to many theories and research methods, is that they contain “character”, “space” and “time” items. In this study, it is aimed to present the function and place of “space” in the story “Mountain Hotel” written by the famous French writer Guy Maupassant in 1886. Space has an important role in terms of the meaning production process in the story. It also has an interaction with the other elements; “time” and “character”, in meaning process. While examining the element of space in the story, the relationship of this element with time of the story and characters, its place in this relationship, and its transformation are evaluated. Our point of departure here is the semiotic method which is based on the examination of the production of contrast. A.J. Greimas led to the theory of semiotics, who examines the literary products in the meaning process, in the surface structure, and in the deep structure. Meaning production by using the opposite structures will lay out the values of the element of “space” in a detailed manner which is the main point of our study. We think that it is necessary to use semiotics method, to see these values, what they mean in terms of holistic means, to resolve their relationship with each other and to classify them. Our claim is that, this item, considering its role in creating layers of meaning in the story, would be a kind of basis of researchers who examine the formation of meaning and relationships in literary texts.

Keywords: Semiotics, Space, Story, Fantastic Story.

Giriş

Öykü, geçmişten günümüze, yazınsal bir tür olarak okuyucuların ilgi odağı, dilbilimcilerin, göstergebilimcilerin, araştırma nesnesi olmuştur. Belirli sınırlar içinde, dili etkili bir biçimde kullanarak, gerçeği ya da kurmaca bir olayı metinleştiren kısa anlatılar olarak tanımlanan öykü, değişik bilimsel yaklaşımlarla incelenmiştir. Bu incelemelerde yer alan “uzam”, “zaman” ve “kişi” öğeleri öykü türünde de anlatının temel yapıtaşlarını oluşturur.

Bu çalışmada ünlü Fransız öykü yazarı Guy de Maupassant'ın 1886 yılında yazdığı *Dağ Oteli* öyküsünde uzamın yerini ve işlevini ortaya koymaya çalışacağız. Greimas'ın öncülüğünü yaptığı, anlam oluşumunda karşıtlıklar üstüne temellenen göstergebilimsel yöntemi kullanarak, anlatıda uzamın değerlerini sınıflandırmaya çalışacağız. Anlatıda “uzam”, “zaman” ve “anlatı kişileri”yle sürekli ilişki içindedir. Bu noktadan hareketle öyküyü kesitlere ayırıp; önce yüzeysel yapıda, daha sonra da derin yapıda, uzamı tanımlayan öğeleri (özel yer isimleri, cins isimler ve isim tamlamaları, sıfat ve sıfat

öbekleri, yer belirteçleri, uzamda hareket/hareketsizlik bildiren ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller) ve bunların aldıkları değerleri, anlatı süresince nasıl değiştiklerini inceleyeceğiz.

1. *Dağ Oteli* Öyküsünde Betisel Yerdeşliklerin Çözümlemesi

Ayrıntılı incelemeye geçmeden önce öykünün kısa özetine yer vermenin gerekli olduğu düşüncesindeyiz.

“Öykü, Yukarı Alpler’in eteklerinde bulunan bir otelde geçer. Otel Hauser ailesi işletmektedir ve otel yılın altı ayı açıktır. Diğer altı ay ise sert hava koşulları nedeniyle kapalı kalır. Kar yolları kapatmadan kasabaya dönen aile, oteli Gaspard Hari ve Ulrich Kungsi isimli yardımcılarına bırakır. Bir de Sam adında köpekleri vardır. Aile yine her sene olduğu gibi oteli bu kişilere emanet ederek kasabaya döner. İki adam ve köpekleri artık altı ay boyunca burada yalnız yaşayacaklardır. Kar her yeri kaplar. Hari ve Kungsi yemek yiyip, kâğıt oynayarak vakit geçirirler. Kar iyice şiddetlenir ve esarete dönüşmeye başlar. Hava sıcaklığının -18 dereceye düştüğü bir gün Hari avlanmaya çıkar ve geri dönmez. Arkadaşını defalarca aramaya giden Kungsi ise bir sonuç alamaz. Umutları giderek tükenir. Yine bir gün oldukça yorgun bir şekilde aramadan dönen adam, “Ulrich” diye bir çığlık duyar. Kendi ismini duyan adam tedirgin olur. Seslerin devam etmesi üzerine iyice korkmaya başlayan adam, sesin öldüğünü sandığı arkadaşının ruhuna ait olduğunu düşünür. Hari’nin kendisini yeterince iyi arayamadığı, cenazesini bulup gömemediği için ona sitem ettiği ve bu yüzden sürekli ismini seslendiği düşüncesine kapılır. Bu düşünce günden güne onu yiyip bitirir. Yemek yiyemez olur. Artık sadece içki içip, evde sarhoş dolaşan bir deliye dönüşmüştür. Sürekli çığlıklar duyan Ulrich, kontrol edemediği korkusundan dolayı otelin giriş kapısının önüne dolapları yığar. Fakat o sırada köpek dışarı çıkmıştır. Bunun farkında olmayan Ulrich, dışarıda soğukta kalan ve içeriye girmeye çalışan köpeğin iniltilerinin, ölen arkadaşının ruhu tarafından çıkarıldığını düşünerek iyice delirir. Aylar sonra kış biter. Aile otele geri döner. Kapıda Sam’in iskeletini, içeride ise saçları, sakalları tümünden aklaşmış ve uzamış bir deli olan Ulrich’i bulurlar. Kungsi’ye ise ne olduğu bilinmemektedir.”

Bir anlatıda betisel düzey incelemesi ilk yüzeysel okunuşta fark edilen öğeleri kapsar. “Uzam”, “zaman” ve “eyleyen”lerden oluşan bu düzeyde öğelerin nasıl şekillendiği, birbirleriyle olan ilişkileri ele alınır. Derinlemesine bir anlam çözümlemesine girilmez (Bertrand, 2000, s. 29). Biz bu düzeyde bu üç öğeyi ele alıp öykünün genel bir betimlemesini yaptıktan sonra “uzam”ı merkeze alarak incelememizi derinleştireceğiz.

Schwarenbach Oteli’ni işleten Jean Hauser ailesi öykünün eyleyenlerindedir. Aile; anne, baba, üç oğul ve bir kızdan oluşmaktadır. Bu eyleyen grubunun öyküde çok etkin bir rolü yoktur. Gaspard Hari ile Ulrich Kungsi ise öykünün baş eyleyenleridir. Hari yıllardır ailenin otelinin güvenliğinden sorumludur. Kungsi de Hari’ye yardımla görevlendirilir.

Öyküdeki uzama yüzeysel bir şekilde bakıldığında, sözü geçen tüm yerlerin gerçek dünyadan alındığı görülür. Maupassant bu öyküsünde İsviçre'yi, Alplerin eteklerindeki bir kasabayı ve orada bulunan bir oteli uzam olarak seçmiştir. Sözü geçen tüm yer isimleri, otel de dâhil, coğrafi gerçeklik olarak mevcuttur. Öyküdeki uzamın özelliklerini fazla derine inmeden özetleyecek olursak; dağ otelinin çevresi kış mevsimi boyunca karlar altında kalır ve oldukça tehlikelidir. Gemmi geçidi kardan kapanır ve kasabadan otele ulaşım olanak vermez. Ancak mevsim değiştiğinde ulaşım olanaklı hale gelir.

Öyküdeki anlatı zamanının ise kış mevsimine oldukça yakın bir zamanda başladığını söyleyebiliriz. Ancak belirli bir yıl yoktur. Anlatıdaki kurmaca zaman bir kış mevsimi başında başlayıp, mevsim sona erdiğinde bitmektedir. Otelin altı ay açık kaldığı düşünülürse, anlatı zamanı da altı ayı kapsamaktadır. Bu düşünce, anlatıcının aşağıdaki sözleriyle de doğru orantılıdır:

Yılın altı ayında açık kalan oteli, Jean Hauser ve ailesi işletir.

(...)

İki kılavuz ile köpek, karların oluşturduğu bu hapishanede **ilkbahara kadar** kalırlar.

(...)

Baba Hauser, “Allahaismarladık, ikinize de iyi şanslar. **Gelecek yıla** görüşürüz.

(...)

Artık her şey bitmişti; **dört-beş ay** tek başlarına kalacaklardı.

(...)

Kış artık sona ermişti.²

Bir anlatıdaki söylemsel yapıların incelenmesinde “izlek” de belirleyici bir öğedir. Maupassant'ın *Dağ Oteli* öyküsü fantastik öykü türünün izlerini içinde barındırır. Fantastik öyküde “her seferinde “gerçek yaşama” ya da “gerçek dünyaya”, ya da “gündeliğin değişmez yasallığına” katılan bir “gizem”, “açıklanamaz olan”, “kabul edilmesi olanaksız” bir şey vardır” (Todorov, 2004, s. 33). Öyküde öne çıkan izlekler sert kış iklimi koşullarının getirdiği /çaresizlik/, /yalnızlık/, /hayatta kalma mücadelesi/, /şüphe/, /gizem/, /bilinmezlik/, /korku/ ve /delilik/ olarak sıralanabilir.

2. *Dağ Oteli* Öyküsünde Uzamın Sözcükleri ve İşlevleri

Greimas'a göre alan, bütünlüğü ve sürekliliği olan, doğal ve doğal olmayan, beş duyumuzla algıladığımız nesnelere doludur. İnsanın alanı herhangi bir şekilde değiştirmesiyle alan uzama dönüşür; böylece uzam, oluşturulmuş bir nesne olarak tanımlanır³ (Greimas ve Courtès, 1979, s. 132-133). Bir anlatıda ise uzamı incelemek oldukça karmaşıktır. Nedeni; uzama ait öğelerin anlatının değişik yerlerinde karşımıza çıkmasıdır. Yazar kahramanını konumlandırmak için, ister ayrıntılı ister belirsiz olsun mutlaka uzam öğelerine başvurur. Bu öğe

² Maupassant, G. (2000). *Jules Amcam (Seçme Öyküler)*. (Çev. Enver Behgiç Koryak). İstanbul: Cumhuriyet Kitap. (1883).

³ Bu ve bundan sonraki Fransızca kaynakların çevirileri bize aittir.

anlatının içinde sürekli değişir ve anlatı kişilerini, anlatıdaki olayları olumlu ya da olumsuz bir şekilde yönlendirir. “Bir anlatıda uzamın incelenmesi hem çok önemli hem de çok karmaşık bir sorundur, çünkü uzam, metnin her düzeyinde yer alır. Uzamı oluşturan tüm öğeler karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içindedir. Anlam da bu ilişkilerden doğar. Bu nedenle, uzamı bir ilişkiler dizgesi olarak tanımlayabiliriz” (Kıran ve Kıran, 2007, s. 249).

Çalışmamızın konusunu oluşturan öyküdeki uzama ait öğeleri daha yakından incelemek için öyküyü kesitlere ayırdık. Öykü, beş kesitten oluşmaktadır. Ancak istenirse bu ana kesitleri de daha küçük kesitlere bölmek olasıdır. Öykünün her kesitinde uzama ait sözcük ve sözceleri belirleyip sınıflandırdık. Sınıflandırmamız beş ana gruptur: uzamı belirten özel yer isimleri; cins isimler ve isim tamlamaları; sıfat ve sıfat öbekleri; yer belirteçleri ve uzamda hareket/hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller.

2.1. Birinci Kesit

İlk kesit ağırlıklı olarak öykünün geçtiği kurgusal uzamın ve öykü kişilerinin tanıtılmasından oluşur. Öykünün geçtiği yer dünya coğrafyasında gerçek bir uzam olarak yer alsın bile, anlatıya dâhil olduktan sonra kurgusallaşır.

Bu nedenle, metinde gerçek dünyanın eksiksiz bir yeniden sunumunu aramak boşuna olacaktır. Buradaki coğrafi terimlerin çağrıştırdığı göndergesel görünüm tam bir aldatmacadır. (...) Önemli olan, yerlerin/uzamların tam ya da doğru olması, ayrıntısı değil, okurun imgeleminin doldurduğu boşluklar, metnin çağrıştırdığı bütünün özellikleridir (Kıran, 2007, s. 255).

Bu kesitte dış öyküsel anlatıcı öykünün geçtiği uzam hakkında okuyucuya bilgiler sunar. Kullanılan özel yer isimlerindeki ayrıntılar gerçeklik izlenimini kuvvetlendirirse de kullanılan yer belirteçlerindeki belirsizlik uzamın kurmacalığının en güçlü kanıtıdır. “Önünde”, “geride”, “arasında”, “yukarıda” vb. belirteçler ancak bir gözlemcinin bulunduğu konuma göre anlam kazanır. Gözlemci yer değiştirdiğinde uzamın konumu da değişir. “Dünya konusunda her türlü bilginin en azından üç etkenin işlevi olduğu söylenebilir: dünyanın kendisi (uzam), onu ele alan özne (belli biri) ve her ikisinin de yer aldığı zaman (belli bir an). Bu üç öğeden birinde bir değişiklik olmuşsa, dünya aynı dünya değildir artık” (Yücel, 1979, s. 11). Dolayısıyla uzam, zaman ve kişilerden bağımsız düşünülmemelidir.

Tablo 1: *Öyküde Birinci Kesit*

Özel yer isimleri	Schwarenbach Oteli, Yukarı Alpler, Loeche, Balmhorn, Daube gölü, Wildsturbel, Loemmern buzulu, Daubenhorn, Gemmi geçidi, Rhone vadisi, Valais Alpleri, Mischabel kayalıkları, Weisshorn masifi, Brunnegghorn, Cervin tepeleri, Dent-Blanche
Cins isimler ve isim tamlamaları	Buzulların etekleri, otel, dağ, sığınak, vadi, hapishane, tepe, yamaç, dam, pencere, kapı, duvar, göl, çöl, deniz, buzul, buzların arası, karların altı, vadinin dibi, uçurumun dibi, güneşin altı, kaya, geçit, masif, tepe yığını, ev, kasaba, yol, dağın yamacı, yolun kenarı, yolun sapığı

Sıfat ve sıfat öbekleri	Ahşap oteller, kardan hapishane, solgun tepeler, uçsuz bucaksız ve bembeyaz (Balmhorn), küçük dağ oteli, suları donan küçük göl, karlarla kaplı tepeler, küçük vadi, “bembeyaz ve göz kamaştıran buz gibi çöl”, “dağlar denizi”, donmuş, dümdüz uzanan Daube gölü, siyah renkli kayalar”, “geniş ve derin Rhône vadisi”, “sivri ve düz, farklı yükseklikte olan bembeyaz bir yığın tepe”, uzun kayalıklar, heybetli Brunnegghorn, “yüksek ve korkunç görünümlü Cervin tepeleri, korkunç bir, kum tanecekleri gibi görünen Loeche kasabası
Yer belirteçleri	(Buzulların) eteklerinde, önünde, geride, arasında, yukarıda, altında, dibinde, yanında, uzakta, aşağı
Uzamda bir hareket / hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller	Gelmek, inmek, ayırmak, kalmak, çevrelemek, gözlerinin önünde uzanmak, sarmak, yığılmak, ulaşmak, kapatmak, yola çıkmak, yola koyulmak, gitmek, çevresini dolaşmak, yoluna devam etmek, hızlanmak, geride bırakmak, görünmek, yaklaşmak, ayırmak, gözlerinin önünde yükselivermek, belirlemek, durmak, aşağıya inmek, yetişmek, gözden kaybolmak.

Anlatıda kullanılan uzama ait sözcük ve sözcük öbekleri ancak karşıtlıklarla anlam kazanır. Buna dayanarak uzamı değişik şekillerde sınıflandırmak mümkündür: açık/kapalı, özel/kamusal, kapsayan/kapsanan, doğal/kültürel vb. Bu sınıflandırmalara ek olarak, öykünün yapısı gereği bir başka uzam türü karşımıza çıkmaktadır. Bu da “ara uzam”dır. Ara uzam, bu öyküde iki uzamın “içerisi/dışarı” kesişme noktasını oluşturur. Bu uzamın sözcükleri “kapı”, “duvar”, “pencere” ve “dam”dır ve öyküde önemli rol oynamaktadır.

Kapı bir aralık kalma acunudur. (...) Kapı iki güçlü olasılığı şemalaştırır ve de bu iki olasılık, iki ayrı düşlem türünü açık seçik biçimde sınıflandırır. Kapı bazen sıkı sıkıya kapalıdır, kilitlemiş, asma kilit vurulmuştur. Bazen de açıktır, yani ardına kadar açıktır (Bachelard, 2008, s. 316).

Tablo 2: Birinci Kesitte Uzamın Türleri

Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
dağ	sığınak	dam	ev	kasaba	dağ	sığınak	dağ	sığınak
vadi	hapishane	pencere	hapishane	dağ	vadi	hapishane	vadi	hapishane
tepe	ev	kapı	otel	vadi	tepe	ev	tepe	ev
yamaç	kasaba	duvar	sığınak	tepe	yamaç	kasaba	yamaç	kasaba
göl	otel			yamaç	göl	otel	göl	otel
çöl				göl	çöl	vadi	çöl	dam
deniz				çöl	deniz		deniz	pencere
buzul				deniz	buzul		buzul	kapı
kaya				buzul	kaya		kaya	duvar
geçit				kaya	geçit		geçit	yol
masif				geçit	masif		masif	
yol				masif	kasaba		yol	
				yol				

Yukarıdaki tabloda bazı sözcüklerin birden fazla gruba ait olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, bir uzam türüne ait sözcüklerin diğer uzam türüne ait sözcüklerle karşılaştırıldıklarında değer değişimine uğramalarıdır. Örneğin “kasaba” sözcüğü, “ev” sözcüğünü kapsarken aynı zamanda “şehir” ya da yukarıda adları geçen açık uzam öğeleri tarafından da kapsanmaktadır. Aynı durum “yol” sözcüğü için de geçerlidir. “Yol”, insan eli değmemiş kendiliğinden oluşmuş, yürümeye ya da ulaşımaya olanak veren doğal bir uzam (“keçiyolu”, “patika” anlamında) olabilirken, aynı zamanda insan müdahalesi

ile değiştirilip ulaşılabilir hale getirilmiş bir kültürel uzamı da belirtmektedir. Kapalı, özel ve kapsanan uzamların da büyük ölçüde kültürel uzama denk geldiğini unutmamak gerekir.

Bu kesitte uzamı tanımlamak için kullanılan sıfat ve sıfat öbeklerini incelediğimizde bu sözcüklerin daha çok uzamı betimlemek için kullanıldıklarını görürüz. Öykünün henüz giriş kısmı olduğu için yazar anlatıcının ağzından, okuyucunun hayalinde olayın geçtiği yeri ve konumu belirleyebilmesi için betimlemeler yapar. Buradaki önemli nokta, seçilen sıfatların öykünün en başında bile “esenkli” olmayışıdır. “Herhangi bir uzamı bir özne için temelde esenkli ya de esensiz kılan, o uzamda insanın özgür iradesi ile mi, yoksa zorunlu bırakıldığı için mi bulunduğudur” (Korkut, 1999, s. 126).

Tablo 3: Birinci Kesitte Uzamın Nitelikleri

Esenkli uzam	Yansız uzam	Esenksiz uzam
Ø	ahşap oteller	uçsuz bucaksız ve bembeyaz (Balmhorn)
	küçük dağ oteli	kardan hapisane
	küçük vadi	solgun tepeler
	dağlar denizi	suları donan küçük göl
	geniş ve derin Rhône vadisi	karlarla kaplı tepeler
	sivri ve düz, farklı yükseklikte olan bembeyaz bir yığın tepe	bembeyaz ve göz kamaştırıcı buz gibi çöl
	uzun kayalıklar	donmuş, dümdüz uzanan Daube gölü
		siyah renkli kayalar
		heybetli Brunnegghorn
		yüksek ve korkunç görünümlü Cervin tepeleri
		kum tanecikleri gibi görünen Loeche kasabası

Tabloda görüldüğü gibi “solgun tepeler”, “donmuş göl”, “yüksek ve korkunç görünümlü Cervin tepeleri” gibi birçok esenkli sıfat uzam betimlemesinde kullanılmıştır. Hatta gündelik hayatta daha çok esenkli duygular uyandıran “uçsuz bucaksız”, “bembeyaz”, “heybetli” gibi sıfatlar öyküde tamamen esenkli anlama bürünmüşlerdir. “Fazla uzam bizi, yeteri kadar uzam olmadığından daha çok boğar” (Bachelard, 2008, s. 314).

Bu kesitte, uzamda hareket/hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiilleri incelediğimizde ise, ağırlıklı olarak öykü kişilerinin yer değiştirmelerini belirten fiiller kullanıldığını söyleyebiliriz. Hauser ailesinin Loeche kasabasındaki ve dağ otelindeki durumu betimlendikten sonra, ailenin kasabaya dönüş hareketi verilir. Bu nedenle önde gelen fiiller uzamda hareketi (gelmek, yola çıkmak, yola koyulmak, aşağıya inmek vb.) belirtir.

Uzamların işlevi çoktur. (...) düzenlerler, bir sistem oluştururlar ve anlam üretirler. Tıpkı, öykülerde, güvenli uzamlar (ev), tekensiz uzamlarla karşıt olduğu gibi. Çoğunlukla anlatı alanlarını sınırlandırır: birilerine ayrılmış alanlar, ortak alanlar ve geçiş alanları. (...) Eylemlere izin verirler ya da engel olurlar (Reuter, 1996, s. 56-57).

Bu kesitteki bir diğer önemli nokta ise uzama bir kişilik veren fiillerin kullanılmasıdır. Yazar, kişileştirme sanatını kullanarak uzamı daha etkileyici ve

baskın bir hale getirir. “Gözlerinin önünde uzanmak”, “gözlerinin önünde yükselivermek” gibi kullanımlar aslında insanın uzama yüklediği değişmeceli anlamlardır. “Karlar küçük dağ otelini çepeçevre sarar, damın üzerine yığılır, pencerelere kadar ulaşır ve kapının önünü bir duvar gibi kapatır” sözcesindeki fiiller hem esenliksiz bir durumu belirtir, hem de uzamın “kişileştirilme”sine olanak verir. Okuyucuya daha birinci kesitte, uzamın ileri derecede etkin ve aşılması zor olduğu, esenliksiz şartlar taşıdığı ve öznelere hükmettiği hissettirilir. “Mekan, (...) insanları ayıran, birleştiren, insan etkinliklerini organize eden, insanın düşünce ve duygularını pekiştiren ya da değiştirebilen ve onu denetimi altına alabilen bir yapı haline gelmiştir” (Taşçıoğlu, 2013, s. 29-30)

Uzama etkileyen bir diğer önemli öge de zamandır. Zaman değiştiğinde uzam aynı uzam olmaktan çıkar. Örneğin, gün içinde çok esenlikli görünen bir sokak, gece olunca esenliksiz hale dönüşür. Anlatılarda da aynı durum geçerlidir. Öykünün ilk kesitindeki zaman belirten sözcelere baktığımızda zamanın ay, yıl, gün olarak belirsiz olduğunu sadece mevsimin kışa döndüğünü söyleyebiliriz. “Hauser ailesi, kış mevsiminin yaklaştığı ve yolculuğun gittikçe tehlikeli olmaya başladığı o gün, Loeche’e inmeye hazırlanıyordu.” Okuyucu bu sözceyle kışın sert ve zorlu koşullarını, zaman belirsiz olsa da, kafasında canlandırır. “Geçirecekleri kışla ilgili olarak ona bitmez tükenmez ayrıntılarla dolu bir sürü öğüt verdi.” Bu sözcüde ise, anlatıcı ileri bir zaman hakkında ipucu verir. “Pırıl pırıl güneş ışınları, bu bembeyaz ve göz kamaştırıcı buz gibi çölgü aydınlatıyordu.” Yine bu sözce sayesinde, öykü zamanının ilk kesit için gündüz olduğunu söyleyebiliriz. “Baba Hauser, (...) Gelecek yıla görüşürüz, dedi”. Bu sözce ise, öykü kahramanlarının tüm kışı otelde geçirecekleri hakkında okuyucuya bilgi verir.

2.2. İkinci kesit

İkinci kesitte ise kahramanlar artık otele varmışlardır. Otelde köpek ve iki adam birbirine benzeyen günler geçirir. Anlatıcı bu günlerin kısa bir özeti yapar. Yer yer iklim koşullarını betimler, ama öykünün seyrini değiştirecek önemli bir hareket henüz yoktur. Tüm bunlar bu kesitte kullanılan sıfat ve sıfat öbeklerinin, ayrıca uzamda bir hareket ya da uzama yönelik hareket bildiren fiillerin birinci kesite göre daha az olmasından da anlaşılabilir.

Tablo 4: Öyküde İkinci Kesit	
Özel yer isimleri	Schwarenbach Oteli, Gemmi geçidi, Loeche kasabası, Wildstrubel tepesi,
Cins isimler ve isim tamlamaları	Dağ, kasaba, karların içi, kapı, ocak, pencere, ev, karların üzerinde, geçit, uçurumun kenarı, kayalıkların arası, orman, tepe, çayırdağıdaki taşlar, otel, kardan basamak, karlar altında,
Sıfat ve sıfat öbekleri	“Küçük kara bir nokta gibi”, küçük kasaba, çam ormanları, küçücük evler, gri renkli evler, buzlu tepeler, taş gibi sertleşen karlar,
Yer belirteçleri	(Otele) doğru, içinde, çevresinde, pencereden, karşısında, üzerinde, uzakta, aşağı, arkasında, altında
Uzamda bir hareket/hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller	Yürümek, açmak, yükselmek, seyretmek, dışarı çıkmak, varmak, yüzükoyun yere yatmak, karlara boğul(ma)mak, aşağı inmek, dönmek, kapatmak, açmak, oymak, dolaş(ama)mak, avlanmaya çıkmak, getirmek

Sönmez, Ö. (2016). Guy De Maupassant'ın *Dağ Oteli* Öyküsündeki Uzama Göstergelimsel Bir Yaklaşım. *Humanitas*, 4(8), 303-322

Yine uzama ait sınıflandırma yapıldığında, sözcük sayısındaki azalma göze çarpar. Birinci kesitteki betimleme ve okuyucuyu öykünün içine çekme çabasına son verilmiştir, belli bir düzen içinde giden sıradan günler anlatılarak okuyucu düğüm noktasına doğru çağrılmaktadır. Bu kesitte de bazı sözcükler birden fazla grupta yer alırlar.

Tablo 5: İkinci Kesitte Uzamın Türleri

Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
geçit	otel	kapı	otel	kasaba	geçit	kasaba	geçit	otel
dağ	kasaba	pencere	ev	geçit	dağ	otel	dağ	kasaba
tepe	ev		ocak	dağ	tepe	ev	tepe	ev
uçurum	ocak			tepe	uçurum	ocak	uçurum	ocak
kayalık				uçurum	kayalık		kayalık	(kardan) basamak
orman				kayalık	orman		orman	
çayır				orman	çayır		çayır	
(kardan) basamak				çayır	kasaba			
				kardan basamak	ev			

Örneğin “kardan basamak” sözcük öbeği açık uzama ait bir ögedir. Aynı zamanda da bir kültürel uzamdır, çünkü doğal bir olay olan karın insan müdahalesi sonucu basamağa çevrilmesiyle oluşturulmuştur. “Evler (...) tepeden bakıldığında, çayırdaki taşları andırıyordu” tümcesindeki “çayır” sözcüğü ise bir betimlemeye değişmece olarak kullanılmış olsa da, imgesel bir uzamı çağrıştırdığı için tabloda yer almıştır. “Uçurum” sözcüğü ise birinci kesitten yer almazken, ikinci kesitte esenliksiz uzam belirten bir isim olarak yer almıştır.

Kesitte uzama ait sıfat ve sıfat öbeklerinin dağılımına bakacak olursak, birinci kesitteki durumun benzeri burada da saptanmaktadır. Yine hiçbir esenlikli uzam sıfatına yer verilmezken, ağırlıklı olarak esenliksiz uzam betimlemeleri kullanılmış ve okuyucuya öykünün geçtiği uzamın “kötücül”lüğü değişik biçimlerde birçok defa vurgulanmıştır.

Tablo 6: İkinci Kesitte Uzamın Nitelikleri

Esenlikli uzam	Yansız uzam	Esenliksiz uzam
Ø	Küçük kasaba	Küçük kara bir nokta gibi görünen otel
	Çam ormanları	Küçücük evler
		Gri renkli evler
		Buzlu tepeler
		Taş gibi sert karlar

İkinci kesitte kullanılan yer belirteçleri ile birinci kesitte kullanılan belirteçler birbirine çok yakındır. Ancak artık ana uzamlar belirmeye başlamıştır. Bunlar da içerisi/dışarısı, yukarısı/aşağısı, otelin içi/otelin dışı, kasaba/dağ vb. şeklinde gruplandırılabilir.

Dışarısı ile içerisinin oluşum söylemi (...) bu iki terimin taşıdığı biçimsel karşıtlıkla ortaya çıkan şey, daha ötede ikisi arasında yabancılaşma ve düşmanlığa dönüşür. Ve de böylece basit geometrik karşıtlık, saldırganlık kokmaya başlar (Bachelard, 2008, s. 304).

“İçerisi” ve “otelin içi” güvenli uzamı belirtirken, “dışarısı” ve “otelin dışı” tehlikeli ve güvensiz uzamları belirtir. “Kasaba” ise “dağ”dan uzak ve aşağıda konumlanması, ayrıca iklim koşulları açısından daha yumuşak olması nedeniyle

otelden daha güvenlidir⁴. Aile kasabada olduğu için mutlu ve güvenli, fakat Hari ve Ulrich, otelde de olsalar, dağda oldukları için huzursuz ve tehlikededirler.

Bu kesitte kullanılan fiiller ise birinci kesite göre sayıca daha az, fakat anlamca benzer biçimde kullanılmıştır. “Yürümek”, “varmak”, “dönmek” vb. uzamda hareket bildiren fiillerin dışında, yine uzamın kişileştirilmesi (“evin tam karşısında yükselen dağ”), aynı zamanda uzamın elverişsizliğini anlatan fiiller (“Küçük kasaba daha henüz karlara boğulmamıştı”; “dışarı çıkıp istedikleri gibi dolaşamıyorlardı”) ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

İkinci kesitte kullanılan zaman zarflarından (“dört beş ay”, “önceki kış”, “geçen kış”, “bir süre sonra”, “ertesi sabah uyandığında”, “güneş (...) kaybolmuştu”, “dört gün dört gece böyle devam etti”) pek azı uzam üzerinde etkilidir. Çoğu, öykü zamanında sıçrayışlar yapmak için kullanılmış, sadece iki tanesi uzam üzerinde önemli bir değişimi vurgulamıştır. “Güneşin kaybolması” ve “dört gün dört gece boyunca kar yağması” uzamı oldukça elverişsiz duruma sokmuştur. Fakat bunlar kahramanlar için olağan olduğundan henüz öyküde bir düğüm oluşturmamıştır.

2.3. Üçüncü kesit

Üçüncü kesit, öyküdeki düğümün ipucunu okuyucuya ileten tümceyle başlar: “Gaspard Hari, bir sabah yine dağ keçisi avlamak için erkenden yola çıktı”. Anlatıcı bu tümceyle tekdüze giden durumun hareketlenmeye başlayacağını okuyucuya hissettirir. Hari'nin avdan dönmemesi ve Kungsi'nin onu aramaya çıkması üzerine, öyküde önemli bir hareketlenme başlar. Bu hareketlenmeyi aşağıda oluşturduğumuz tabloda uzama ait sözcük ve sözcük öbeklerinin hızlı artışından da anlamak mümkündür.

Özel yer isimleri	Schwarenbach Oteli, Gemmi geçidi, Loeche kasabası, Wildstrubel, Loemmern, Berne Alpieri,
Cins isimler ve isim tamlamaları	dağ, ev, vadi, yarık, göl, kayalıklar, kasaba, uçurumun kenarında, bayır, buzul, yol, vadinin derinlikleri, otel, kapı, ufuk, tepe, karların üzerinde, buzların içinde, basamak, duvar, çatı, bayırın dibi, tepeler yığını, uzay,
Sıfat ve sıfat öbekleri	derin vadi, uçsuz bucaksız tepeler, bembeyaz ve parlak sonsuz bir örtü, taş gibi sertleşen karlar, bembeyaz kar örtüsü, buzul taşlar, “uçsuz bucaksız, tehlikeli, acımasız dağ”, uçsuz bucaksız tepeler, yüksek tepeler,
Yer belirteçleri	dışarda, civarında, önünde, arasında, sağ, yakınlarına, karşıdaki, içinde, uzaklara, arkasına, üzerinde, altında, uzakta, arkasından, içeride,
Uzamda bir hareket/hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller	yola çıkmak, dönmek, dışarı çıkmak, kaplamak, doldurmak, ortadan kaldırmak, örtmek, seyretmek, tırmanmak, yanına gitmek, kaplanmak, farkedil(me)mek, yönelmek, durmak, yürümeye koyulmak, görünmek, oturmak, açmak, çökmek, içeri girmek, çukura düşmek, dön(me)mek, buzları kırmak, ulaşmak, yola koyulmak, ilerlemek, aşağı inmek, kaybolup gitmek, koşmak, yürümek, oturmak, çukur açmak, çukurun içine kıvrılmak, geriden izlemek, seke seke ilerlemek

Diğer kesitlerde bulunan uzama ait isimler bu kesitte de ısrarla tekrarlanmıştır. Açık ve doğal uzama ait öğelerin yoğunluğu diğer uzamlara ait öğeleri bastırır.

⁴ Tüm bu konumlandırmaların bir gözlemciye (anlatıcı ya da öykü kişisine) göre yapılandırıldığı unutulmamalıdır. Gözlemci değiştiğinde uzamın anlamı da değişecektir.

Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür: öyküde doğal uzam, kültürel uzama yüksek derecede bir baskı yapar ve ona hâkimdir.

Tablo 8: Üçüncü Kesitte Uzamın Türleri

Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
dağ	kasaba	kapı	ev	kasaba	kasaba	kasaba	dağ	ev
vadi	otel	duvar	otel	kardan basamak	otel	otel	vadi	kasaba
yarık	ev	çatı			ev	ev	yarık	yol
göl					ufuk		göl	
kayalık					kardan basamak		kayalık	kardan basamak
uçurum					uzay		Uçurum	otel
bayır							bayır	kapı
buzul							buzul	duvar
yol							yol	çatı
ufuk							ufuk	
kardan basamak							uzay	
uzay								

Kesitteki sıfat ve sıfat öbekleri incelendiğinde, yine “esensiz” uzama ait betimlemelerin ön plana çıktığı, hatta sıklıkla “esensiz” anlatım için kullanılan, “uçsuz bucaksız”, “bembeyaz”, “parlak”, “sonsuz” gibi sıfatların “kar” sözcüğü ile birlikte kullanıldığında, sözü edilen uzama son derece “esensiz” bir değer kattıkları görülür.

Tablo 9: Üçüncü Kesitte Uzamanın Nitelikleri

Esensiz uzam	Yansız uzam	Esensiz uzam
Ø	derin vadi	uçsuz bucaksız tepeler
	yüksek tepeler	bembeyaz ve parlak sonsuz bir örtü
		taş gibi sertleşen karlar
		bembeyaz kar örtüsü
		buzul taşlar
		uçsuz bucaksız, tehlikeli, acımasız dağ

Bu kesitte kullanılan yer belirteçleri de, yine diğer kesitlerdekiyle benzerlik gösterir ve ana karşıtlık olarak “içeride/dışarıda” konumu üzerinden öyküdeki düğümü destekler. Dağ geçişi avlamak için güvenli uzamdan tehlikeli uzama çıkan Hari tekrar dönmeyince, Kungsi de uzam değiştirerek tehlikeli uzama toplamda iki kez dahil olur. Kungsi Hari’yi dağda ilk aramaya gittiğinde yalnızdır, ikinci gidişinde ise doğaya ait bir öge olan “köpek”le birlikte gider. Öykünün iki ana eyleyeni de artık tehlikeli uzamın öznesidirler. Ancak Hari, başına ne geldiği belli olmadığı için, Kungsi’den daha olumsuz durumdadır. Fakat Kungsi’nin de başı her an derde girebilir, çünkü uzam bu iki özne için de “baskın” ve “kendisine uyulması gereken” bir niteliktedir.

Dağa ilk gidişinde bu korkunç uzama karşı “ucu demirli bir baston”dan başka hiçbir desteği olmayan Kungsi, ikinci gidişinde aynı uzama karşı bütün hazırlıklarını yapar.

Çantasına iki günlük yiyecek koydu, çelik kancalarını aldı, boynuna sağlam, uzun bir ip geçirdi, ucu demirli bastonunu ve buzların içinde basamaklar yapmaya yarayan baltasını kontrol etti.⁵

Burada eyleyenin aslında bir karşı özneyle karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür. Uzamı alt etmesi, bunu başaramasa bile onunla uzlaşmaya çalışması gerekmektedir.

Bu kesitte kullanılan fiiller yakından incelendiğinde de bu mücadeleyi betimleyen fiiller oldukları görülecektir: “Yola çıkmak”, “yürümek”, “dönmek”, “dışarı çıkmak”, “koşmak” vb. hareket bildiren fiillerin dışında, uzamda yok olmayı belirten “fark edilmemek”, “kaybolup gitmek” fiilleri, “buzları kırmak”, “çukur açmak” gibi uzamı değiştirmeye yönelik hareket bildiren fiiller, “çukura düşmek”, “seke seke ilerlemek” gibi uzamın olumsuzluğunun özneye yarattığı fiziksel zararları bildiren fiiller ve “tırmanmak”, “çukurun içine kıvrılmak” gibi öznenin uzama dahil olduğunu belirten fiiller.

Kullanılan zaman zarfı belirten “güneş henüz doğmamıştı”, “gün batıyordu artık”, “akşam olduğunda”, “gün doğmak üzereydi” gibi sözcelerin yanı sıra uzamda görünüm değişikliği meydana getiren kullanımlara da yer verilmiştir:

“Karlar pembe renge bürünüyor...”, “Güneş, gökyüzünün kızıla boyadığı tepelerin ardında batmış, vadinin derinlikleri kararmaya başlamıştı”, “Dağ öylesine uçsuz bucaksız ve özellikle bu mevsimde öylesine tehlikeli ve acımasızdı ki...”, “Gökyüzü sararmaya başlıyordu. Nereden geldiği belli olmayan acayip bir aydınlık, dört bir yana yayılan bu uçsuz bucaksız tepeler yığımını birdenbire aydınlattı. Bütün uzaya yayılmak istercesine karların içinden adeta fişkırdı. Yavaş yavaş uzaktaki yüksek tepeler pembeleşti ve Berne Alpleri'nin arkasından kızıl rengiyle güneş göründü.”⁶

Uzamdaki tüm bu değişiklikler öyküdeki zamanın değişimiyle orantılıdır ve öykü genelinde esenliksizdir.

2.4. Dördüncü Kesit

Dördüncü kesit, öyküde fantastik öğelerin ağır bastığı bölümdür. Aramalarından sonuç alamayan Kungsi tekrar güvenli uzam olan otele döner. Ancak arkadaşını tehlikeli uzamda (dağda) yalnız bıraktığı için kendini suçlar, onun öldüğünü ve ruhunun kendisini rahatsız ettiğini düşünür. “Bilinmezlik”, “gizem” ve “korku”nun baskın olduğu bu kesitte uzama ait öğeler azalmış olarak gözükse bile, öyküdeki fantastik gerilimi yükseltmek için uzam bu öğelere ulanmıştır. Anlatıcının sözlerinden Ulrich'in adım adım nasıl deliliğe doğru yaklaştığını izlerken, aynı zamanda uzama ait sözcelerin de ustalıklı bu gerilime eşlik ettiğini görürüz. Okuyucu sürekli olarak gerçek/gerçekdışı ikilemi arasında kalır. “Gerçeklik mi düş mü? Gerçek mi, yanılısama mı? (...) Fantastik bu kararsızlık süresinde yer alır” (Todorov, 2004, s. 31). Ancak öznenin ikilemini

⁵ Maupassant, G. (2000). *Jules Amcam (Seçme Öyküler)*. (Çev. Enver Behgiç Koryak). İstanbul: Cumhuriyet Kitap. (1883).

⁶Maupassant, G. (2000). *Jules Amcam (Seçme Öyküler)*. (Çev. Enver Behgiç Koryak). İstanbul: Cumhuriyet Kitap. (1883).

yansıtan sözceler (soru tümceleri), kesinlik belirten sözcelerin yanında oldukça azdır.

Tablo 10: Dördüncü Kesitte Gerçeklik/Gerçekdışılık Bildiren Sözceler

Gerçeklikle gerçekdışılık arasında kalan sözceler	Gerçekdışılığın gerçeklik olarak kabul edildiğini destekleyen sözceler
Düş mü görüyordu?	<i>Kuşkusuz birisi</i> “Ulrich!” diye seslenmişti.
Yoksa bu kaygılı ruhların duyduğu acayip seslerden biri miydi?	<i>Birisi</i> yakınlarda evin civarındaydı. <i>Bundan hiç kuşkusuz yoktu.</i>
	Ruhunu teslim ederken <i>arkadaşının</i> kendi adını çağırıldığından <i>emindi.</i>
	Yaşadığından ya da yemek yediğinden nasıl eminse, <i>birisinin</i> kendi adını haykırdığından da öylesine <i>emindi.</i>
	<i>Serbest kalan ruhu</i> , Ulrich’in uyuduğu otele <i>doğru uçup gelmiş</i> , yaşayanlara musallat olan <i>ölü ruhlar gibi</i> onun adını haykırmıştı.
	<i>Gaspard’ın ruhu</i> , uyumakta olan genç adamın sıkıntılı ruhuna <i>seslenmiş</i> , son bir kez <i>elvada demiş</i> veya <i>sitem etmiş</i> ya da <i>arkadaşını</i> yeteri kadar aramayan bu adama <i>beddualar yağdırmıştı.</i>
	Ulrich, <i>bu ruhu çok yakında, duvarın arkasında, biraz önce kapattığı kapının ardında hissetmişti.</i>
	<i>Gaspard Hari’nin ruhu</i> , ışık sızan bir pencereyi kanatlarıyla sıyrıp geçen gece kuşları gibi <i>dolaşıyordu</i> evin çevresinde.
	<i>Yaşlı adamın cesedi</i> bulunup gömülmedikçe, <i>bu hayalet</i> gece <i>gündüz otelin çevresinde dolaşıp duracaktı.</i>
	<i>Ötekinin, o ölünün, dağın tepesinde</i> yalnız kalmamak için <i>yolunu keseceğinden emindi.</i>
	Birden bire bir önceki gecenin o <i>keskin çılgılığı</i> kulakları yırttı. Çılgına dönen Kungsi, “Girme...İçeri girme...Girme...Gebertirim seni!” diye bağırıyordu.
	“Ulrich, diye kendisini bağırın çılgılık, bir mermi gibi kafasına saplanırcasına onu uyandırıyor.”
	<i>Ötekinin ruhunun öbür tarafta</i> olup olmadığını anlamaya çalışıyor ve <i>duvarın ötesinden</i> ona meydan okuyordu.
	<i>Birisi inleyerek duvarı tırmalıyordu.</i>
	“Defol!” diye bağırdı.
	<i>Biri</i> evin dışında sürekli <i>dolanıp duruyor</i> ve sanki evi yıkmak istercesine, gücünün yettiğince <i>turnaklarıyla duvarları tırmalıyor</i> ; diğeri ise, <i>içerde</i> kulağını duvara yapıştırmış dinliyor ve duvarların tırmalanmasına korkunç çılgınlarla yanıt veriyordu.

Tablo yakından incelendiğinde, gerçek dışılığın gerçeklik olduğunu destekleyen sözcelerin çoğunluğunun uzama ait öğeleri de içerdiğini görürüz. Hari, özne olarak insan varlığından çıkmış ve karşıt uzamlar arası sınır da iyice keskinleşmiştir. Hari; “birisi”, “ruh”, “arkadaş”, “öteki”, “ötekinin ruhu”, “yaşlı adamın cesedi”, “bu hayalet”, “o ölü” vb. şekillerde tanımlanmıştır. “Ev” artık tek sığınaktır. Doğaya karşı sığınak olan bu güvenli uzam, artık ne olduğu belirsiz bir varlığa karşı da sığınak olmaya başlamıştır. “Duvar”, “kapı” gibi ara uzam sözcükleri Ulrich’i bu “bilinmez özne”ye karşı koruyan sınırdır. İki özne de bu ara uzama göre konumlanır ve içerisi/dışarısi karşıtlığı gittikçe kuvvetlenir. Korkusundan dolayı gerçeklik algıları bozulan Ulrich’in duyduğu sestense de, bir ruhun varlığından da şüphesi kalmamıştır. Bu nedenle “emindi”, “kuşkusuz” vb. sözcükler okuyucuyu da bu gizeme inandırmak için sıklıkla

kullanılmıştır. Doğa ve doğaya ait tüm öğeler artık “ne olduğu belirsiz” bir özneye dönüşen Hari ile birleşmiş, buna karşın Ulrich de kültürel uzama ait olan otel/ev ile bir bütünlük oluşturmuştur.

Oturulan her uzam, ev kavramının özünü barındırır kendinde. (...) Sığınan varlık, sığınağının sınırlarını, diyalektiklerin en bitip tükenmezi içinde duyarlılaştırır. Evin gerçekliği ve sanallığı içinde, düşünceleri ve düşleriyle yaşar (Bachelard, 2008, s. 39).

Tekrar uzamla ilgili sözcüklerin sınıflandırmasına dönecek olursak aşağıdaki tablodaki sınıflandırmayı elde ederiz:

Özel yer isimleri	Loeche kasabası
Cins isimler ve isim tamlamaları	ev, kapı, tepe, çöl, dağ, vadi, çukurun içinde, otel, duvar, duvarın arkasında, kapının ardında, karlar üzerinde, mutfak, toprak, gökyüzünün altında, uçurum, kasaba, dağın tepesi, kapının önü, ocağın yanı, kafes, evin etrafında, evin dışında
Sıfat ve sıfat öbekleri	derin vadi, dağ, karanlık mutfak, uçsuz bucaksız kar çölü,
Yer belirteçleri	yakınlarında, civarında, içinde, yakında, arkasında, çevresinde, dışarıda, yukarısında, altında, oradan oraya, etrafında, içeride.
Uzamda bir hareket /hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller	girmek, uçup gelmek, dolaşmak, kaçmak, dolaşıp durmak, yürümek, inmek, dolanmak, koşmak, ileri atılmak, duvarı tırmalamak, duvara sürtünmek.

Uzama ait sözcüklerin sayısı oldukça azalmıştır. Öykünün gerilim noktasının en yüksek olduğu bu kesitte amaç, fantastik öğeleri güçlendirerek okuyucuda gerilimi aktarmaktır. Burada betimlenen uzam artık iyice daralmış, öykü kahramanı da bu dar alana hapsolmuştur.

Tablo 12: Dördüncü Kesite Uzamın Türleri

Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
tepe	kasaba	kapı	ev	kasaba	kasaba	kasaba	tepe	kasaba
çöl	ev	duvar	otel		ev	ev	çöl	ev
dağ	çukur		mutfak		tepe	otel	dağ	kapı
vadi	otel		ocak		çöl	mutfak	vadi	çukur
toprak	mutfak		kafes		dağ	ocak	çukur	otel
uçurum	ocak				vadi		toprak	duvar
	kafes				çukur		uçurum	mutfak
					otel			ocak
					kafes			kafes

Kapalı uzam ve bununla orantılı olarak kapsayan ve kültürel uzam sözcükleri açık uzamı belirten sözcüklerden daha fazladır. İlk baştaki açık ve doğal uzamın üstünlüğü kapalı ve kültürel uzama geçmiştir. Yine “vadi”, “kasaba”, “ev”, “otel” gibi sözcüklerin birden çok uzam sınıflandırmasında yer aldığını görmekteyiz.

Tablo 13: Dördüncü Kesitte Uzamın Nitelikleri

Esenlikli uzam	Yansız uzam	Esenliksiz uzam
Ø	derin vadi	karanlık mutfak
		uçsuz bucaksız kar çölü

Uzama belirten sıfat ve sıfat öbeklerinin kullanımında da ciddi bir azalma görülmektedir. Yine öykünün genelindeki “esenlikli” uzama yer verilmemesi bu kesitte de sürmektedir. Eyleyenin eylemselliğinin artması da durum betimlemelerini aza indirmiştir. Kullanılan yer belirteçleri ise öykünün genelindeki içeride/dışarıda ana uzam karşıtlığını iyice keskinleştirir. Bu öyküde özne nerede güvendeysen orası “içerisi” olarak betimlenmiştir. Tehlikeli, bilinmezlerle dolu, belirsiz uzama genellikle kendi konumundan uzaklaştırmaya çalışır ve bu uzama “dışarı” olarak betimler. Bu nedenle “dağ” ve “dağ”a ait her öge “dışarı”dır ve bu tekinsizlik Gaspard’ın ruhuyla birlikte artarak sürer. Aşırı korku ve sabit fikirle deliliğe doğru hızla ilerleyen Ulrich kendini “ev”e kapatır. Baş eyleyen artık kendini bu kapalı uzama hapsedmiştir. Öylesine aklını yitirmiştir ki, “ruh”tan kendini korumak için kapının önüne evdeki eşyaları yığarken köpeğin dışarıya kaçtığını bile fark etmemiştir. Soğukta kalan köpeğin inlemeleri ve tırmalamalarını da bu tekinsiz varlığa yüklemiştir.

Kesitteki uzama ait fiillerin birçoğu kişileştirilmiş bir “ruh”un hareketlerini betimler. “Duvarları tırmalamak”, “duvara sürtünmek” gibi fiiller “ruh”a insana ait eylemler yüklemektedir. Dışarıya ait bir öge olarak kalması arzulan “ruh”, bu eylemleri yaparak baş eyleyenin kendine ait uzama (içerisi) koruma için çizdiği sınırı zorlamaktadır. “Duvar”ın kurgusal varlığı bu sınırı çizen çizgidir.

Zamanın uzam üzerindeki etkisini anlatan sözceler çok sayıda olmasa da, “açık uzam”dan “kapalı uzam”a doğru kaymıştır ve esenliksizdir.

Gece oluyor, karlar pek solgun görünüyordu. Gecenin karanlığı dağı kapladığında yeni korkular yüreğini sarmaya başladı. Şimdi bir mumun zorlukla aydınlatığı karanlık mutfakta yürüyordu.⁷

Bu kullanımlar da kahramanın artık “ev” e hapsedildiğinin ve durumu bu uzamdan betimlediğinin altını çizer.

2.5. Beşinci kesit

Öykün son kesiti tüm gerilimin çözüldüğü bölümdür. Kış mevsimi biter ve aile kasabadan otele döner. Yollar açılmıştır. Ancak aile otele geldiğinde hiç beklemedikleri bir manzarayla karşılaşır. Kapı eşiğinde köpekleri Sam’in kartallar tarafından parçalanmış cesedini bulurlar. İçeriye girmek istediklerinde başaramazlar. Ulrich’in kapının önüne yığıldığı eşyalardan dolayı zorlanırlar. Gaspard’ın ismini çağıran baba Ulrich’in hayvan sesine benzeyen çığlığını duyar. İçeri girdiklerinde ise onu saçları sakalları tamamen ağarmış ve uzamış bir halde bulurlar. Kasabaya dönerler ve onu doktora görürler. Doktorlar onun delirmiş olduğunu söyler. Ailenin kızı ise üzüntüye bağlı bir hastalıktan ölmekten son anda kurtulur. Ancak Gaspard’a ne olduğunu kimse bilmez.

Son kesitte uzama ait sözcükleri sınıflandırdığımızda aşağıdaki tabloyu elde ederiz:

⁷ Maupassant, G. (2000). *Jules Amcam (Seçme Öyküler)*. (Çev. Enver Behgiç Koryak). İstanbul: Cumhuriyet Kitap. (1883).

Tablo 14: Öyküde Beşinci Kesit	
Özel yer isimleri:	Gemmi geçidi, Loeche kasabası
Cins isimler ve isim tamlamaları:	karlar altında, otel, yol, geçit, geçidin tepesi, kapı, pencere, kapının eşiği, ahır, dağ
Sıfat ve sıfat öbekleri:	Ø
Yer belirteçleri:	uzaktan, aşağıya, altında, içeriden, karşılarında
Uzamda bir hareket/hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller:	ulaşmak, aşağıya inme(me)mek

Öyküde artık düğüm çözülmüş ve son aşamaya gelinmiştir. Bu nedenle betimlemeler yok denecek kadar azalmıştır. Anlatıcı okuyucuya günlük yaşama dönüldüğüne dair ipuçları sunar. Kasaba ve otel arasındaki uzam mevsimsel değişim sayesinde ulaşılabilir hale gelmiştir. Uzama ait isimleri incelediğimizde yine sayılarının oldukça azaldığını, ancak karşıt uzamların var olmaya devam ettiğini görürüz. Bu karşıtlıklar arasında yine “ara uzam” sözcükleri (kapı, pencere, geçit, vb.) önemini korur.

Tablo 15: Beşinci Kesitte Uzamın Türleri

Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
geçit	kasaba	geçit	otel	kasaba	kasaba	kasaba	geçit	kasaba
dağ	otel	kapı	ahır	otel	otel	otel	yol	otel
	ahır	pencere			ahır	ahır		yol
		kapının eşiği						kapı
								pencere
								ahır

Düğümün ve betimlemenin sonuna geldiği için uzama ait hiçbir sıfat yoktur. Daha çok öykü kişilerinin son durumlarıyla ilgili bilgiler verilmiş ve öykü sonlandırılmıştır.

3. Dağ Otel'i Öyküsünün Başlangıcında ve Bitişinde Uzam-Eyleyen İlişkileri

İncelenen öyküdeki uzamın öykü kişileri üzerindeki etkisi çok yüksektir. Esenliksiz bir uzamın içinde kalan iki eyleyen açısından duruma bakıldığında, başlarda uzamın bir karşı özne olduğu, ancak sonrasında alt edilemez bir güce dönüşüp gönderen rolü üstlendiği fark edilir. “Bazı anlatılarda, uzam, eylemi koşullandıran bir gönderici eyleyen işlevini yüklenir. (...) başkahramanlar uzamın gazabına uğrarlar” (Kıran ve Kıran, 2007, s. 263). Bu iki özne de farklı şekillerde uzamın gazabına uğramışlardır.

Tablo 16: Öykü Kahramanları Gaspard Hari ve Ulrich Kungsi'nin Eyleyen Şemaları: Başlangıç Durumu

Tablo 17: *Öykü Kahramanları Gaspard Hari ve Ulrich Kungsi'nin Eyleyen Şemaları: Bitiş Durumu*

Yukarıdaki eyleyen şemaları yakından incelenecek olursa; başlangıçta açlığın dayatmasıyla dağ keçisi avlamaya çıkmak zorunda kalan Gaspard, belki de tecrübesine güvenerek yanına sadece tüfek alır. Önünde iki seçenek vardır, ya keçiyi avlayacak ya da avlayamayacaktır. Tekinsiz uzam olan dağın olumsuz koşulları onu zorlar. Keçiyi avlayıp avlamadığı ile ilgili bir bilgi de yoktur. Ancak güvenli uzam olan otele geri dönememiştir. Artık onun için önemli olan keçi avlamak değil, o tekinsiz uzamda hayatta kalmayı başarabilmektir. Fakat yanında ona yardımcı olabilecek kipliklerle ilgili her hangi bir bilgi yoktur. Tekinsiz uzam ise karşı özne olmakla kalmayıp artık aşılabilir bir güç haline dönüşmüş, herkesin kendisine uymasını zorunlu kılmıştır. Gaspard'ın otele dönmeşi, onun büyük ihtimalle dağda bir kaza sonucu öldüğü ihtimalini akla getirmektedir. Fakat fantastik öykü türünün bir özelliği olarak kesin sonuç verilmez ve okuyucu kararsız bırakılır. Aynı durum burada da geçerlidir. Anlatıcı, “hiç kimse Gaspard Hari'ye ne olduğunu asla öğrenemedi” sözcüyle okuyucuyu kararsız bırakır. Okuyucu neye inanmak isterse onu seçecektir.

Ulrich ise Gaspard'ı aramak için güvenli uzam olan otelden ayrılır ve tekinsiz uzam olan dağa gider. Onu yönlendiren arkadaşlık duygusudur. Ancak bu uzam karşısında deneyimsizdir. O nedenle yanına pek çok değişik yardımcı nesne alır. Ayrıca köpeği de vardır. Önünde iki seçenek vardır, Gaspard'ı bulacak ya da bulamayacaktır. Fakat uzamın olumsuz koşulları ciddi bir karşı özne olarak onu da zorlar ve arkadaşını bulamaz. Hatta bu uzamda, kendisi ve köpeği de çok zorlu zamanlar geçirirler. Sonunda güvenli uzama dönerler. Ancak Gaspard'ın dönmeşi Ulrich'de büyük yalnızlık ve korku duygusu uyandırır. Ayrıca onu bulamadığı için vicdanı da çok rahatsızdır. Yine karşısında alt edemediği bir karşı özne ve gönderen olarak tekinsiz uzam durmaktadır. Fantastik öykünün öğeleri burada devreye girer ve Gaspard'ın insan kimliği artık bir ruha dönüşür. O da uzam gibi tekinsiz ve korkutucudur. Ruh bir sanrı mıdır? Yoksa gerçekten böyle bir durum var mıdır? Okuyucu kararsız bırakılır.

İçuzam olan otele/eve kendini hapseden Ulrich artık aklını kaybetmiştir. Tekinsiz uzamdan gelen gürültülere havlayarak onu koruyan yardımcı özne köpek, bir süre sonra dışarı kaçarak karşı özneye dönüşür. Aslında onu korkutan, soğukta kalan köpeğin iniltileri ve tırmalamalarıdır. Fakat aldığı alköl, dış uzama çıkamayışı ve yüksek derecede duyduğu korku onu sonunda

delirtir. Tek isteği “ruh”un içuzama dâhil olmasını engellemektir. O artık arkadaşı değil tekinsiz, tehlikeli ve dış uzamda kalması gereken bir varlıktır. Sonuç olarak Ulrich de öykünün sonunda dış uzamın dolaylı olarak gazabına uğramıştır. Dış uzam onun arkadaşını elinden almıştır, onu kurtarmasına izin vermemiştir ve onu yok edip bir ruh olmasına neden olarak kendisine dâhil etmiştir. Gaspard'ın ruhu ve dış uzam artık Ulrich'e karşı birleşmişlerdir ve Ulrich delirerek bu savaşı kaybetmiştir.

Sonuç

Yazın türlerinde uzam, anlatıyı şekillendiren temel öğelerden birisidir. Anlam araştırmalarında “zaman” ve “kişiler”den soyutlanarak “uzam”ın tek başına ele alınması çok da mümkün gözükmemektedir. Bu çalışmada Maupassant'ın “Dağ Oteli” adlı öyküsünde uzamın yeri ve işlevini göstergebilimsel yöntemle incelemeye çalışılmıştır.

Amaçlarımızdan biri öyküdeki uzama ait tüm sözceleri sınıflandırmak ve bu sözcelerin birbirleriyle ne tür bir karşıtlık ilişkisi içerisinde olduklarını anlayabilmektir. Öyküyü kesitlere ayırdıktan sonra her kesiti önce kendi içinde değerlendirdik, daha sonra da kesitlerarası bir değerlendirme yaptık. Değerlendirmemizde uzama ait sözcelerin her yere eşit dağılmadığını, öykünün türüne (fantastik öykü) ve olay örgüsüne göre kimi zaman nicel olarak azalıp çoğaldığını belirledik. Uzama ait sözcelerdeki nicel artış ve azalışın nitel nedenlerini ortaya koymaya çalıştık. Bu nedenleri ortaya koyarken, her kesitte kullanılan uzama ait isimleri, sıfatları, yer belirteçlerini ve filleri sınıflandırdık. Daha sonra uzam belirten isimleri uzam türlerine göre ayırdık ve hangi tür uzamın öyküde baskın olduğunu belirledik. Uzam belirten sıfatları sınıflandırılması her kesitte ve öykünün bütününde uzamın “eseniksiz” olarak betimlendiğini ortaya çıkardı. Yer belirteçlerinin tamamen karşıtlıklar üzerine kurulduğunu, fiillerin ise çoğunlukla uzamda hareket/hareketsizlik bildirdiğini, ancak bundan farklı olarak uzamın kişileştirildiğini tespit ettik. Ayrıca “zaman” öğesinin de “uzam” üzerinde çok etkili olduğunu ve onu esenlikli/eseniksiz olarak değiştirdiğini saptadık.

Son olarak uzamın öyküdeki baş eyleyenler üzerindeki etkisini ele aldık. Öyküde başlangıç ve sonuç durumlarını eyleyen şeması üzerinde gösterdik. Uzamın iki özne için de çok güçlü bir “karşı özne” durumunda olduğunu ve sona doğru, dolaylı olarak “gönderen” rolünü de üstlendiğini gördük.

Uzam bu öyküdeki olay örgüsünün oluşmasında başroledir ve karşıtlıklar üzerine kurulmuştur. Karşıt uzamlar bazen özneler aracılığıyla bazen doğrudan birbirlerine güç uygulamışlardır. Bu sayede anlam yaratılmış ve okuyucunun dikkati öykü sonuna kadar canlı tutulmuştur. Fantastik öğelerin de yer aldığı öyküde iki kahraman da değişik şekillerde eseniksiz uzamların gazabına uğramışlardır.

KAYNAKÇA

- Bachelard, G. (2008). *Uzamın Poetikası*. (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bertrand, D. (2000). *Précis de sémiotique littéraire*. Paris : Nathan.
- Greimas, A. J. ve Courtès, J. (1979) *Sémiotique, dictionnaire raisonné de la théorie du langage*. Paris: Hachette.
- Kıran, A. ve Kıran, Z. (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Korkut, E. (1999). Verlaine'de Uzam-Özne İlişkisi. *Dilbilim Araştırmaları*, 125-133. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Taşcıoğlu, M. (2013). *Bir Görsel İletişim Platformu Olarak Mekân*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Todorov, T. (2004). *Fantastik, Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım*. (Çev. Nedret Öztokat). İstanbul: Metis Yayınları.
- Reuter, Y. (1196). *Introduction à l'analyse du roman*. Paris: Dunod.
- Yücel, T. (1979). *Anlatı Yerlemleri*. İstanbul: Ada Yayınları.
- Maupassant, G.. (2000). *Jules Amcam (Seçme Öyküler)*. [Elektronik Sürüm]. (Çev. Enver Behgiç Koryak). İstanbul: Cumhuriyet Kitap. (1883).